

Náš rozhovor**Osmdesáté narozeniny
docentky Evy Spitzové****Ohlédnutí za šedesáti lety
brněnské hispanistiky**

V tomto roce si Masarykova univerzita připomíná 80. narozeniny doc. PhDr. Evy Spitzové, CSc., osobnosti, která stála (spolu s prof. L. Bartošem a doc. R. Ostrou) u samého zrodu španělské lingvistiky na katedře romanistiky FF MU a která byla po celá desetiletí jednou z nejvýraznějších postav brněnské hispanistiky, k jejímuž rozvoji významně přispěla svou pedagogickou, badatelskou a publikační činností. Eva Spitzová oslavila své osmdesátiny v záviděníhodné duševní i fyzické kondici, a toto jubileum se tak stalo obzvláště vhodnou příležitostí k ohlédnutí nejen za životní a profesionální dráhou doc. Spitzové, ale zároveň i za zhruba šedesáti lety existence španělštiny jako studijního oboru na Masarykově univerzitě. Než dáme slovo paní docence (s níž na počátky brněnské hispanistiky zavzpomínala dr. Athena Alchazidu), pro větší přehlednost považujeme za vhodné seznámit čtenáře nejprve s jejím stručným životopisem.

Eva Spitzová se narodila 8. února 1931 v Brně. Po ukončení gymnázia vystudovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity obor angličtina-španělština a v letech 1955 až 1961 pracovala jako překladatelka a tlumočnice na Ministerstvu zahraničních věcí v Praze a na československém zastupitelském úřadu v Mexiku. V období let 1961-1996 pak působila na Filozofické fakultě MU v Brně. V roce 1966 získala titul PhDr. v oboru španělská jazykověda, r. 1972 byla jmenována kandidátkou filologických věd v oboru románské jazyky a v roce 1982 docentkou pro obor španělská jazykověda. Od roku 1996 je v důchodu a věnuje se nadále překladatelské činnosti.

Během své dlouholeté pedagogické a vědecko-výzkumné činnosti se doc. Spitzová prokázala jako vynikající odbornice a zasloužila se o vybudování kvalitní španělské jazykovědy na katedře romanistiky FF MU, kde ve své době působila spolu s dalšími renomovanými romanisty (Lubomír Bartoš, Růžena Ostrá). Kromě článků publikovaných v tuzemských odborných periodikách je autorkou několika významných prací otisknutých v zahraničních časopisech a sbornících (viz bibliografie), jež se dočkaly mezinárodního ohlasu. Z odborných předmětů Eva Spitzová učila na katedře romanistiky především španělskou morfologii, sémantiku a syntax; k nim také vypracovala jasná a přehledná skripta ve španělštině, která jsou používána dodnes. Vedle toho se výrazně podílela na výuce praktického jazyka. Je rovněž třeba se zmínit o je-

jich překladatelských seminářích, které se mezi studenty těšily obzvláště velké oblibě.

• • •

Protože obvyklým neduhem jubilejních článků je určitá šablonovitost a obřadnost, jež neumožňují přiblížit čtenáři také lidskou stránku vzpomínané osobnosti, bude nejlepší, když nyní předáme slovo přímo pamětnici průkopnických dob brněnské hispanistiky.

Jak jste se vlastně dostala ke studiu španělštiny?

Když jsem chodila tři roky na jazykovou školu na angličtinu, která mě tehdy velmi bavila, v posledním roce (tedy před maturitou) jsem se přihlásila také na španělštinu. Tam jsem se sice nenaučila vůbec nic, ale alespoň jsem už měla určité povědomí o tom, že španělština je zajímavý jazyk a že má také u nás budoucnost, protože tehdy bylo španělštinářů skutečně velmi málo a počítalo se s rozšířením styků hlavně s Latinskou Amerikou (frankistické Španělsko samozřejmě za komunismu nepřicházelo v úvahu). A tak jsem si řekla, že budu studovat angličtinu a španělštinu. Tato kombinace nebyla běžná, ale zapsala jsem se a vytvořili pro mě speciální kombinaci. To bylo v roce 1950, a tehdy se studijní obory rozlišovaly na „velké“ a „malé“. Angličtina samozřejmě existovala jako velký obor, dávno zavedený a personálně také velmi dobře obsazený. Na španělštině byl oproti tomu jediný vyučující – docent Jaroslav Rosendorfský, který tam učil všechno, včetně lektorských cvičení. My jsme byli v roce 1950 první ročník, kdy se španělština zavedla jako normální, ale malý obor (než jsme nastoupili, byli tam o rok či dva před námi nějakí studenti, kteří snad dělali také španělštinu, ale jen jako fakultativní, třetí obor). Já jsem byla jediná, kdo studoval kombinaci angličtina-španělština, a kromě toho byly v ročníku ještě dvě kolegyně (Růžena Ostrá a ještě jedna dívka, která potom nezůstala na fakultě); ty měly jako hlavní obor francouzštinu. Všechny nás studium bavilo a jen nás mrzelo, že se španělština učí pouze v rozsahu osmi hodin, tedy jako malý obor. A tak jsem zašla na děkanát, že bych chtěla požádat o změnu kombinace v tom smyslu, že by mi změnili španělštinu na „velkou“ a angličtinu na „malou“ (řekla jsem si, že budu stejně dál chodit na velkou angličtinu,

a tak jsem pak od druhého ročníku prakticky dělala dva velké obory, ale oficiálně jsem měla jako „velkou“ španělštinu). Vyhověli mi, takže od druhého ročníku potom existovala velká španělština, na kterou chodily také obě mé kolegyně, i když oficiálně zůstaly na velké francouzštině.

Od druhého ročníku potom přišla na fakultu jako lektorka paní Parga (Carmen Parga Parada), která se s manželem zúčastnila bojů ve španělské občanské válce a oba se k nám dostali jako emigranti. Ve vyšších ročnících s námi paní Parga měla hodiny jazykovědy. Tam nám také někdy vyprávěla své zážitky, jež jsou částečně zahrnuty též v její autobiografii, kterou jsem pak přeložila*. Jak je poznat i z její knihy, byla to osoba plná energie a optimismu, přestože měla tak těžký život. Jako studentky jsme ji velmi milovaly. Z jazykovědy jsme toho sice moc nepochytily, ale zato jsme se dobře naučily jazyk, protože jsme s paní Pargou zásadně mluvily jen španělsky. Bylo to opravdu výborné.

Ted mluvíím spíš o sobě než o hispanistice, ale já jsem ji také poznala přes své studium. Podle mého názoru tedy hispanistika jako plnoprávný obor začíná v roce 1950. Po celou dobu, co jsem studovala, jsme měli skutečně jenom dva kantory: docenta Rosendorfského a Pargu jako lektorku, dokonce externí, pokud vím. Po nás už se španělština otevírala každý rok a přijímalo se asi 3-5 uchazečů. Mám dojem, že někdy bylo v prvním ročníku i víc než pět studentů, ale celkový počet rozhodně nedosahoval desíti. Jestli to bylo dáno směrnými čísly, tzv. *numerus clausus* (tj. určitý počet studentů předepsaný pro každý obor Ministerstvem školství), nebo jestli prostě nebyl větší zájem, to jsem jako studentka samozřejmě nevěděla.

* Parga, C. (1999): *Dřív než bude pozdě*. Brno, nakl. Dópněk.

Během našeho vysokoškolského studia došlo k velkým změnám: středoškolské studium se zkrátilo a na úkor toho se zase prodloužilo studium na vysoké škole. Nás to postihlo tím úplně nejhorším způsobem. Měli jsme sice ještě gymnázium nezkrácené, ale vysokoškolské studium nám prodloužili o jeden semestr, takže jsme zcela atypicky končili v lednu 1955, tedy devátým semestrem. Od února jsem už nastoupila do zaměstnání.

Kam jste po ukončení studia zamířila?

Moje první zaměstnání bylo v Praze na Ministerstvu zahraničních věcí. Dnes už si lidé nedokáží představit, jaký byl politický režim v padesátých letech. Na Ministerstvu zahraničí sice museli vysílat lidi do tzv. nepřátelské kapitalistické ciziny, ale dělali to neradi a velmi to omezovali a hlídali. Když jsem nastoupila (stejně byl zázrak, že nás tam vzali), přijali nás asi dvanáct. Jen jedna osoba byla ve straně, jinak jsme byli všichni nestraníci. Čteny strany s důkladnou znalostí jazyků prostě nesehnali. Od začátku nám řekli, že nás potřebují na zastupitelských úřadech v cizině, na samá atraktivní místa: Anglie, Spojené státy, Holandsko, Rakousko, Mexiko, Argentína, Indie, Čína, Francie, Itálie... , takže jsme se těšili. U mne se dlouho rozmýšleli, protože jsem měla špatné kádrové posudky už od gymnazijních let a nebyla jsem typ, který by se komunistům obzvlášť líbil. Snad nejhezčí perlička z těch posudků pochází z vysoké školy. Bylo tam napsáno: „Má takový buržoazní způsob, jakým si zapaluje cigaretu.“

Do socialismu jsem se zkrátka moc neholdovala, ale přesto mě na Ministerstvo zahraničí vzali. Nicméně ještě než jsem odjela do Mexika, poslali tam moje špatné posudky, a pak se mi tam všichni vyhýbali, aby náhodou nenachlchl něčím špatným. Nepřijemné bylo i to, že jsme jako zaměstnanci vyslanectví nesměli mít žádné soukromé styky s místními obyvateli. Shodou okolností se do Mexika zrovna dva měsíce před tím, než mě tam vyslali, vystěhovala Parga s rodinou, což mě zachránilo. Parga, to prostě bylo v Mexiku moje útočiště. Když jsem tam přijela, musela jsem zažádat do Prahy o povolení, abych se mohla stýkat s ní a její rodinou. Naštěstí je u nás stále považovali za komunisty, a tak mi to povolili. Ve sku-

tečnosti ona i její manžel už během emigrace v Sovětském svazu a Československu postupně ztráceli iluze o komunismu a do Mexika odjžděli s úmyslem nebyt již v komunistické straně vůbec činní. Kontakt s nimi byla moje záchrana. Jak už jsem říkala, moji spolupracovníci se mnou nechtěli nic mít, i když jsem tenkrát netušila proč: to, že jsem měla špatné posudky, jsem se totiž dozvěděla až ke konci pobytu. Já jsem to tehdy přičítala tomu, že jsem byla jediná, kdo měl normální vysokou školu. Na Ministerstvu zahraničí totiž komunisté vyhodili všechny staré diplomaty a chtěli tam mít hlavně spolehlivé soudruhy, takže vybrali z továren nějaké straníky (byli to často spíše kariériste než přesvědčení komunisté), dali jim několikaměsíční kurz, kde je naučili, jak se váže vázanka a jak se jí přiborem, k tomu nějaké základy jazyka – a byla to ostuda. Takže skutečnost, že mě nevzali mezi sebe, jsem přičítala tomu, že mě jako vysokoškolačku nemají rádi. Dělali mi i různé nasechvaly, ale aspoň jsem si pak dvakrát týdně mohla „vylít srdce“ Parze, kterou (jak jsem si uvědomila zpětně) určitě moje trable se spolubydlicími a spolupracovníky musely hrozně nudit. Po roce a půl mě pak z Mexika odvolali, protože jsem se jim nezdála dost spolehlivá. Normálně trval takový pobyt tři až čtyři roky. To bylo pro mě zklamání. Ale v Praze to po návratu bylo také zajímavé a měla jsem opravdu hodně tlumočení.

Strávila jsem mimo fakultu celkem sedm let, až jsem se potom koncem roku 1961 dostala zpátky. V Praze jsem totiž zůstat nechtěla a přála jsem si vrátit se na katedru, což se mi také nakonec podařilo. Už ve svém prvním zaměstnání na Ministerstvu zahraničí jsem se specializovala na španělštinu, a tak jsem chtěla jít samozřejmě na romanistiku a učit hispanistiku, ale přijímal mě opět docent Rosendorfský, který byl tehdy vedoucím katedry jazyků, a vzal mě nikoliv na katedru romanistiky, nýbrž na katedru jazyků, a kromě toho jako obyčejnou asistentku, a ne jako odbornou asistentku, jak mi původně sliboval. Možná bylo díky tomu kádrové jednání jednodušší, protože jsem nikdy nebyla členkou komunistické strany. Byla jsem tedy ráda, že jsem se na fakultu jako nestraník vůbec dostala. Ti, co nastupovali o několik let později, už prakticky všichni museli být členy strany.

Na katedře jazyků jsem učila asi dva nebo tři roky; potom, jakmile to šlo, mě převedli na katedru romanistiky. Ale hned od začátku, přestože jsem byla zaměstnaná na katedře jazyků, jsem měla kolem deseti hodin na romanistice a stejné množství hodin na katedře jazyků, kde jsem učila převážně angličtinu. Dokonce mi dali i nějakou němčinu, kterou jsem sice nestudovala, ale uměla. Po léta jsem měla vysoké úvazky přes dvacet hodin týdně, což je tedy na vysokou školu úplně nemravné.

Asi dva roky poté, co jsem nastoupila na fakultu, jsem přešla na katedru romanistiky a angličtinu už jsem učit nemusela. Od Luboše Bartoše, který skončil studium v roce 1956 a od školního roku 1956-57 byl na španělštině, jsem převzala jazykovědu, tj. morfologii a syntax (sémantika se začala učit až později). Lektorská cvičení jsme museli mít všichni. Luboš se potom specializoval na fonetiku (učil také fonetiku a fonologii francouzštiny) a na Latinskou Ameriku (lexikální zvláštnosti americké španělštiny apod.). Parga z katedry odešla v roce 1955.

Když zůstaneme u personálního obsazení hispanistiky, říkáte jste, že docent Rosendorfský učil na hispanistice na začátku všechno, pak postupně začali přibývat i další vyučující, jako Lubomír Bartoš, potom vy v roce 1961.

Myslím, že v roce 1963 přišla ještě Růžena Ostrá, která velmi brzy začala učit historickou mluvnicí španělštiny.

A skladba studijního plánu byla tehdy věcí každé katedry zvlášť, nebo bylo nějak pevně dáno, že jazykové katedry mají určité literární a lingvistické předměty?

Pokud jsem mohla pozorovat, alespoň u neslovanských jazyků to bylo všude obdobné. Studium se samozřejmě dělilo na literaturu a jazykovědu; třetí část tvořila lektorská cvičení. Později jsem také zavedla předmět Překladatelství a tlumočnictví, protože jsem měla velkou praxi z Ministerstva zahraničí a zvláště po návratu z Mexika jsem vsuktu intenzivně tlumočila. Ministerstvo zahraničí totiž mělo dost velké překladatelské oddělení, Kancelář

prezidenta republiky, vláda ani parlament tehdy neměly své tlumočníky, takže jsme pracovali i pro ně. Tlumočení bylo opravdu náročné a kolikrát jsme pracovali od rána až do noci. Byla to ale výborná praxe, protože když člověk vyjde z fakulty, nemá samozřejmě ještě praktickou znalost jazyka tak rozsáhlou, jak je třeba.

Kdy došlo k navázání styků se Španělskem? Tam jste se o to podstatně zasadila právě vy.

Pokud jde o styky univerzit nebo kateder, do roku 1975, tedy dokud žil Franco, nebyly kontakty, pokud vím, vůbec žádné. Stipendia neexistovala, a to ani pro studenty. Potom v roce 1978, tj. tři roky po Frankově smrti, bylo vypsané jedno stipendium pro učitele na školní rok, a dostala jsem je já. Posloužila jsem tehdy, dá se říct, jako takový pokusný balonek, protože na Ministerstvu školství neměli představu o tom, jestli stipendium vůbec na pobyt vystačí, takže mě požádali, abych si psala výdaje a posílala jim měsíční rozpočet, aby zjistili, jak to do budoucna upravit. Stipendium bylo skutečně velice skromné, ale zase díky Parze, která měla stále v Madridu spoustu známých, jsem bydlela u jedné její přítelkyně. V Madridu jsem strávila čtyři měsíce, pak jsem byla dva měsíce v Oviedu a tři v Barceloně. Všude jsem bydlela na privatě a vařila si sama, abych vystačila se stipendiem a ušetřila ještě něco na knížky. Takže to byl první kontakt, co se týče stipendií. Přímě jako katedra jsme navázali styky se Zaragozou, ale to bylo až později. Začalo to tím, že jsem v roce 1973 jela do Itálie na kongres romanistů, kde byla také María Antonia Martín Zorraquino; tam jsme se poznaly. A tak začaly naše kontakty se Zaragozou.

Základním nedostatkem byly vždycky učební materiály. Z čeho jste tehdy při výuce vycházeli?

Tady se zase musím vrátit ke svému působení v Mexiku. Bylo to velmi přísné. Cokoliv tam chtěl člověk dělat, musel si zažádat o povolení do Prahy. Podala jsem si tedy žádost, zda bych mohla v Mexiku chodit na univerzitu na nějaké přednášky. Odpověď mi přišla zamítavá. To mě tehdy dost mrzelo, protože jsem

byla zaměřena na jazykovědu a říkala jsem si, že teď bych se snad konečně mohla o španělské lingvistice něco dozvědět. No, nedozvěděla jsem se, ale alespoň jsem si tam koupila nějaké gramatiky, slovníky a mnoho dalších knih.

Také jsem už při studiu angličtiny, kde měla výuka jazykovědy nesrovnatelně vyšší úroveň než na španělštině (pokud šlo o teorii), trochu nasála strukturalistický způsob vidění a snažila jsem se na základě toho, co jsem se naučila na anglistice, aplikovat tento přístup na španělštinu. Takže jsem si pak na fakultě přednášky z jazykovědy psala sama a postupně jsem vypracovala i nějaká skripta. Také v seminářích jsem se částečně inspirovala tím, jak to vedl prof. Vachek na anglistice, aby si

studenti potom mohli v praxi vyzkoušet to, co jsem vykládala v přednáškách.

Bohužel jsem ale během celé své pedagogické kariéry pozorovala, že jazykověda pro většinu studentů nebyla příliš atraktivní a nevím, jestli by se dala dělat takovým způsobem, aby zaujala i ty studenty, kteří nejsou už předeem zaměřeni na lingvistiku. U mě byl ten zájem zcela spontánní a na gramatice mě vždycky fascinovalo to, že má určitou strukturu, i když mě zajímal i praktický jazyk a bylo mi jasné, že struktura a živý jazyk jsou dvě věci a že se jazyk nedá do žádné struktury beze zbytku vměstnat; vždycky sem tam něco „přechuže“ (například výjimky a nepravidelnosti). Opravdu jsem jazykovědu učila ráda.

Přestože i ze samotných slov Evy Spitzové si lze udělat jasnou představu o tom, jak těžké to zvláště v padesátých letech studenti a učitelé španělštiny měli a jak záslužná a bohužel dodnes ne zcela doceněná byla práce této průkopnické generace brněnských hispanistů, na závěr bych se chtěl jako žák a později nástupce paní docentky pokusit stručně vystihnout, v čem vedle již výše zmíněného vidím její jedinečný přínos jako učitele.

Není asi žádným tajemstvím, že vedle předávání konkrétních znalostí každý pedagog působí na své studenty i vlastní osobností a specifickým pojetím vědecké práce. Z tohoto pohledu lze docentku Spitzovou nejlépe charakterizovat jako rozeného systematicka, což se u ní projevilo jak v samotném výběru profesionální dráhy (fascinace jazykem jako systémem, zaujetí strukturalismem), tak i volbou témat odborných prací (vezměme např. její odvážnou snahu logicky vysvětlit a popsat pravidla užívání členu ve španělštině), a konečně i úsilím „vydolat“ (někdy samozřejmě marně) a rozvíjet u studentů jasné a logické myšlení. Jako oponentka i vedoucí diplomových a disertačních prací byla vskutku bystrým a nesmlouvavým kritikem, který vždy spolehlivě odhalil jakoukoli nesrovnalost v argumentaci či koncepci. Nejen pro budoucí jazykovědce byla taková průprava zcela nenahraditelná.

Jak vyplývá z rozhovoru i z předeslaného životopisu, docentka Spitzová rozhodně neodpovídala stereotypu kabinetního teoretika a díky bohaté tlumočnické a překladatelské praxi považovala za nezbytné, aby studenti pokud možno dokonale zvládli také praktický jazyk. Zbytečné a hloupé gramatické či pravopisné chyby netolerovala – od svých studentů vždy vyžadovala perfektní práci. Zvláště v dnešní době, kdy se bohužel nejen ve vědeckém světě projevuje neblahá tendence preferovat leckdy ledabylou a samoúčelnou kvantitu na úkor relevance a úrovně zpracování, je pečlivost, již se nám tehdy doc. Spitzová jako studentům snažila vštípit, vlastností čím dál vzácnější a potřebnější. Zároveň je třeba zdůraznit, že i přes relativní náročnost se paní docentka ke

studentům vždy chovala velmi laskavě a lidsky, a navíc nepostrádala jistou noblesu, s jakou se dnes už člověk nesetká. Myslím, že jí zde mohu jménem všech bývalých žáků poděkovat za její práci a trpělivost s mladými lidmi, které nikdy nebylo (a jako její následovník mohu potvrdit, že dodnes není) snadné zaujmout pro lingvistiku. A ona ji opravdu učila ráda.

Petr Stehlík

Vybraná bibliografie prací doc. PhDr. Evy Spitzové, CSc.

- (1965): „El campo sintáctico del sustantivo hombre en el español moderno I“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. I, Brno, 189-212.
- (1966a): „Los campos sintácticos en el español moderno“, in: *SPFFBU A 14*, Brno, 127-136.
- (1966b): „El campo sintáctico del sustantivo hombre en el español moderno II“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. II, Brno, 35-50.
- S O. Ducháčkem (1968): „Diferentes tipos de relaciones semánticas y problemas de los campos lingüísticos“, in: *Archivum XV*, Universidad de Oviedo, 59-72.
- (1972): „Los campos sintagmáticos de algunos sustantivos españoles“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. VI, Brno, 71-163.
- S R. Ostrou (1973, 1995): *Úvod do studia románských jazyků*, Praha.
- (1974): „El régimen y los complementos de verbo“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. VII, Brno, 45-57.
- (1977): „Posición del adjetivo calificativo en el español moderno“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. IX, Brno, 135-150.
- (1978): „La perspectiva funcional de la oración y la teoría de la información“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. X, Brno, 43-48.
- (1979): *Sintaxis española*, Brno.
- (1983): „Determinación y artículo“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XIV, Brno, 51-60.
- (1985): „Una vez más sobre la colocación del adjetivo atributivo en español“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XVI, Brno, 35-39.
- (1986): „Determinación y 'continuidad' del nombre“, in: *Actes du XVIIe Congrès international de Linguistique et Philologie romanes*, Vol. 1, Aix-en-Provence, 139-148.
- S M. Bayerovou (1987a): „Posición del perfecto compuesto en el sistema temporal del verbo en el español de México“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XVIII, Brno, 37-50.
- (1987b): „Rasgos morfosintácticos de los adjetivos relacionales españoles: sistema y norma“, in: *Fremdsprachen*, 1, Leipzig, 33-36.
- (1988): „Determinación y nombre propio“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XIX, Brno, 37-40.
- (1990a): *Morfología española*, Praha.
- (1990b): „El determinador cero“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XX, Brno, 69-73.
- (1991): „Estudio coordinado de la norma lingüística culta de las principales ciudades de Iberoamérica y de la Península ibérica: Proyecto y realización“, in: *Études Romanes de Brno*, Vol. XXI, Brno, 61-66.
- (1994): *Sintaxis de la lengua española*, Brno.
- (1996): *Semántica española*, Brno.